

www.piron.culturecenter-su.org

БРОЙ # 22 / 2022 / ЖАК ДЕРИДА: ФРОНТОВЕ

URL: http://piron.culturecenter-su.org/wp-content/uploads/2022/01/Jacques-Derrida_Deconstruction-of-Genetics.pdf

Деконструкция на генетиката

Четвърта лекция от семинара „Животът смъртта“ (1975-1976)

„Логика на допълнението“

„Допълнението на другия/ ближния, на смъртта, на смисъла, на живота“

Жак Дерида

Резюме: Представен е откъс от непубликувания приживе лекционен курс на Жак Дерида „Животът смъртта“, изнесен през 1975-1976 г. Преводът е направен по изданието Jacques Derrida, *La vie la mort, Séminaire (1975-1976)*, Paris: Seuil, 2019, pp.109-131. Заглавието, предложено тук, е редакторско, а не на Дерида.

Преводът е със съкращения и е направен с образователна цел.

Превод от френски: **Дарин Тенев**

[109] Това, което изглежда най-четимо в текста на „модерния“ биолог върху собствената му наука, в текста, който „модерният“ биолог пише, едновременно като учен и като епистемолог на собствената си наука, историк на науката си, философ на науката си, и така, това, което изглежда най-четимо в текста на модерния биолог или генетик, е, че той не пише текст върху нещо, което би било вън от текста, което би било а-текстуално, което би образувало референт, чиято природа е да бъде чужд, в битието или в структурата си, на текстовостта, а тъкмо напротив, че пише текст върху текст, върху текста, и за да докаже, припомни, напише, че обектът му има структурата на текст и че няма вече нищо, в обекта на науката му или в изследванията му, като научен обект, [110] което да е мета-текстуално. С това не искам да кажа, съгласно тривиалната очевидност, че биологът или генетикът трябва да препраща – което той действително трябва да стори, неизбежно – към научни писания, към отживелия или активен архив на генетичната наука, архив, без който науката не би била възможна, а също, по-радикално, че последният му референт, живото, и продуктивно-репродуктивната структура на живото, е сега анализирано като текст. Неговото конституиране е това на текст. И появата на научната модерност в генетико-биологическата област се състои, изглежда, в тази мутация, чрез която науката, познанието вече не е вече производството на текст по темата на обект, който в себе си не би бил, като референт на това познание, мета-текстуален, а е сам текстуален в структурата си. Това, което би могло да се стори, повече или по-малко наивно, че е ограничено условие на филологията, на литературната критика, на науката за документите и архивите и т.н., тоест, да има за последен референт нещо, което сме наричали, което сме вярвали, че познаваме под името текст, това условие е сега условието на генетиката или на науката за живото изобщо; и ако науката за живото не е просто една наука сред другите, а също науката, имплицирана от всички науки, определящи обекта си в полета, имплициращи живото (психоанализата, историята, социологията – всичките хуманитарни науки, но също всички науки доколкото имплицират дейността на едно живо създание – следователно всички науки, всички дискурси и всички производства изобщо), ако науката за живото не е просто една наука сред другите, текстуализирането ѝ, текстуализирането на обекта и на субекта ѝ, не оставя нищо извън нея. Очевидно, това не води, както някой би могъл да претендира с повече или по-малко заинтересувана, повече или по-малко интересна наивност, [към това] всичко да се оказва, поради ефекта на това текстуализиране, редуцирано до запушената вътрешност на една книга, на един тефтер или на една повече или по-малко

специализирана библиотека, а води към това най-насилствено да се преинтерпретира границата между това вътре и неговото вън.

Преди да ситуирам проблемите, които следват, ще уточня с няколко препратки онова, което разбирам тук под текстуализиране на биологическия обект или референт. Както бях обявил, за целта се връщам към „Логика на живото“ на Жакоб. Каквито и въпроси да [111] може да се повдигнат относно начина, по който той детерминира генетичната текстуалност, за която говори, неоспоримо е, че той конституира генетиката като текст и че така – откъдето и правото да бъде смятан за представител или пратеник на цялата модерна генетика – той само описва един консенсус и един ход, възприет днес в полето на генетиката. Вече потвърдихме това във връзка с понятието му за програма и думата „програма“. Ето и в по-общ план как схваща общото понятие за текст, на което програмата е спецификация. „С описанието на наследствеността като програма, зашифрована в секвенция от химични елементи,“ казва Жакоб, „противоречието [между телеология и механизъм] изчезва.“¹ И по-нататък, с. 274:

Органи, клетки и молекули са обединени от комуникационна мрежа. Те обменят неспирно сигнали и съобщения под формата на специфични взаимодействия между съставки. Гъвкавостта на поведението почива върху обратната връзка; неподатливостта на структурите – върху изпълнението на строго предписана програма. Наследствеността става пренос на съобщение, повтаряно от едно поколение на следващото. В ядрото на зародиша се съхранява програмата на структурите, които трябва да се произведат.²

Има не само съобщение, комуникация, пренос на информация – всъщност, бихме могли да се изкушим [да кажем], че едно конкретно общуване, един конкретен език, определен като комуникация, не прави текст. Има текст в степента, в която има съхраняване и архив, код и дешифриране. Само че това, което е било открито по времето на така наречената от Жакоб четвърта структура на порядък (структурата на порядък 4), на която съответства модерната генетика: структурата на порядък 1, началото на XVII в., съответства на сглобяване на видими повърхности; структурата на порядък 2, края на XVIII в., на организацията, която поддържа органи и функции и се състои от клетки; структурата на порядък 3, началото на XX в., съответства на откритието на хромозомите и гените; накрая,

¹ François Jacob, *La logique du vivant*, Paris : Gallimard, 1970, p. 12.

² Пак там, p. 274.

структурата на порядък 4, открита в средата на [112] XX в. и върху която живее модерната генетика, съответства на молекулата на нуклеиновата киселина. Тези четири структури се приютяват една друга, обитават се една друга, подредени са една в друга като матрешки, според често използваното в книгата сравнение, с пояснението – Жакоб добре го отбелязва, – че откритието на всяка нова структура, на която Жакоб посвещава всеки път глава от книгата си, не е само разширяване или задълбочаване на познанието, а структурна трансформация на знанието, „нов начин да се мислят обектите“,³ и всяка структура на порядък е доминирана от модел, от онова, което Жакоб нарича модел – може би след малко ще поставим въпроса за тази дума, – „като че ли, казва Жакоб, за да има трайност в биологията, една теория е трябвало да отпраща към някакъв конкретен модел.“⁴ И така, това, което е било открито със структурата на порядък 4, и моделът, съответстващ на това откритие, е текстът, това, че репродукцията, същностна структура на живото, функционира като текст. Текстът е моделът. Той е, по-скоро, моделът на моделите. Действително, Жакоб впряга няколко аналогии, за да опише обекта на едно такова откритие, но всички те имплицират регулирането от нещо като съхранена и дешифрирана програма (писане, четене, код, копия и т.н.). Има например аналогии със сметачната машина и със завода. Аналогията със завода, когато става дума за бактериите, е отхвърлена, ще видим защо. Що се отнася до сметачната машина, тя е зависима от аналогията с текста. Последната не зависи от откритието на субстанция като дезоксирибонуклеиновата киселина, ДНК. Наличието на тази киселина е известно от близо век. Знаело се е, че тя присъства в ядрото на клетките, дори е бил познат като цяло съставът ѝ. Ала не са били познати нито ролята ѝ, нито молекулярната ѝ структура. Тъкмо откритието на ролята ѝ и на нейната структура е довело до това да се говори за текст. Химичният анализ и кристалографията са позволили да се познае тази структура и тази роля: имаме работа с дълъг полимер, оформен от съчетаването на четири единици.

[113]

[Тези единици] са повтаряни с милиони и претърпяват пермутации по протежение на веригата, както – казва Жакоб – знаците на азбуката по протежението на един текст. Редът на тези четири единици е това, което ръководи порядъка на двадесетте единици в белтъчините. Тогава всичко води към това да разглеждаме последователността, съдържаща се

³ Пак там, р. 25.

⁴ Пак там, р. 22.

в генетичния материал, като серия от инструкции, специфициращи молекулярните архитектури, а оттук и свойствата на клетката, да схващаме плана на организма като съобщение, предавано от поколение на поколение; да виждаме в комбинаториката на четирите химични радикала бройна система с четиричислена основа. Накратко, всичко ни подканя да уподобим логиката на наследствеността на компютър. Рядко модел, наложен от една епоха, ще е намирал по-вярно приложение.⁵

Отбелязвам мимоходом как краткото последно изречение изглежда загатва, че това съгласуване е случайност, че тази вяръност в приложението на един модел, наложен от епохата на една реалност, че тази вяръност или тази адекватност има с какво да учуди, докато всичко показва – както, впрочем, и книгата на самия Жакоб, – че тук няма нищо случайно. Има връзка по необходимост между възможността да се построи или да се използва компютър и да се достигне до познанието за тази структура с четворен порядък.

Текстът следователно този път е доминантният модел. Но може ли да си отдъхнем спокойно с привидната очевидност на такова изказване? Жакоб говори често за модел, за образ, за аналогия, за сравнение – това са негови думи. Но преди да изчистя въпроса си и да се приближа малко повече към дискурса на Жакоб, указвам общото заглавие на проблема, който искам да поставя: дали текстът или текстовия език – мълчаливият текст, тъй като винаги става дума за грама (енграма или програма) без глас – е нещо, нещо определено, което може да осигури модел за обективно познание (дали, следователно, от една страна е нещо, а от друга, нещо, което може да осигури модел) без такава трансформация на структурата на знанието, на обективността на познанието, на референциалността на научния дискурс, на самото понятие за модел, такава трансформация, че самата аксиоматика, която поддържа всички тези изказвания, трябва да бъде структурно изменена? [114] Ако обектът, референтът на един научен текст (а науката е текст), ако обектът, референтът, на един научен дискурс (а науката е дискурс), ако този обект и този референт вече не са мета-текстови или мета-дискурсивни реалности, ако самата им реалност има структура, аналогична или функционално хомогенна с тази на научната текстуалност, ако обектът (живото същество, тоест, репродуктивността), моделът и научната субективност (познаващият и т.н.) имат аналогична структура, а именно тази на текста, вече не може да се говори, както се прави другаде, за познаващ субект, познаван обект и аналогичен модел. Освен това – и поради същата

⁵ Пак там, р. 284-285.

причина – онова, което ние, хората, се стремим да вземем като модел в културата, а именно дискурсивните текстове или компютрите и всичко, което вярваме, че познаваме добре под името текст, онова, което се стремим да вземем за модел, сравнение, аналогия, за да разберем елементарното живо същество, самото това е комплексен продукт на живота, на живото, и съответният модел не е външен нито на познаващия субект, нито на познавания обект. Няма нищо случайно или външно в това, че живото същество, което сме, произвежда неща (текстове), които могат да изглеждат като служещи за модел за познаването на живото, нищо случайно в това, че тук е имало структурна аналогия. Текстът не е трети термин в отношението между биолога и живото, той е самата структура на живото като структура обща за биолога – като живо същество, – за науката като произведение на живота и на самото живо. Тъй като това не може да бъде казано за всички региони на познанието, нито за всички модели или прибягвания до модели, не трябва ли да признаем, че тук вече не става дума за прост модел и че в научното поле науката за живото или логиката на живото не е един регион сред останалите и че трябва да извлечем оттук съвсем сингуларни сили [*pouvoirs*] и рискове? И че не може повече да говорим за това, без да преработим, както заявих последния път при прочита на Кангилем, всичко онова, с което спокойно подвеждаме под думите метафора (противопоставена на понятието), образ, модел, аналогия и т.н.

След като сме казали тези общи положения и сме направили това припомняне, бих искал да ви предложа не да препрочета с вас „Логиката на живото“, а да конструирам с тази книга (или този дискурс, или дискурсивната съвкупност, на която книгата е [115] днес виден представител с, нека кажем, голяма концентрация), да реконструирам машината, която я командва, очевидно без тя да знае [...]

За да се конструира тази машина, трябва да се накарат да комуникират, да се вклинят [*brancher*] едни в други понятия и изказвания, които са дисоциирани и които силата на дискурса на Жакоб е неспособна да събере и свърже, някак като че ли присъствието на даден понятиен елемент е било забелязано, но не се е знаело как да се накара да функционира, или по-скоро как да се анализира във функционирането му, като дезоксирибонуклеиновата киселина, чието присъствие е било разкрито от много време, без да може в началото да се разбере и овладее функционирането ѝ – това е могло да стане само след прогрес на всички фронтове (теоретичен, технически и т.н.). Веднъж задействали тези вклинявания, ако всичко върви добре, може би ще напреднем с преструктурирането на съвкупността от

проблеми, които срещаме от началото на семинара, в частност тези на възпроизводството/ селекцията, метафората/ понятието, като последният проблем днес се специфицира в проблема за модела или аналогията, назовани текстове.

За да съм кратък и възможно най-икономичен, за да придам на траекторията на днешната лекция, а несъмнено и на тази следващата седмица, относителна кохерентност, веднага ще посоча, че двете концептуални – и водещи – нишки, които ще обвързва една с друга (и които никога не са обвързани от Жакоб в книгата му, нито, доколкото знам, където и да е, освен виртуално, може би, тъкмо при Ницше), са, от една страна, нишката, която обединява серията „образ“, „аналогия“, „сравнение“, „модел“ (когато Жакоб казва, че компютърът или химичния завод, или азбуката и текста са аналогии, модели и т.н.), а от друга страна, нишката, която обединява серията „възпроизводство“, [116] „копието“, „дубликирането“ (когато, например, Жакоб отправя към тях като към самата същност на живота). Това са двете концептуални нишки, които ще се опитам да вклиня една в друга, за да видя дали един поток минава през двете. Смъртта, сексуалността, селекцията ще са в програмата, но, както ще видите, като допълнение, според логиката на допълнението.

Да започнем с понятието за „въз-производство“. Това е крайното понятие за критерий, според което⁶, ни казва Жакоб, за единствения критерий, за единствения и уникален критерий, за който се признава, че има общо с живота. Единствено живота – и тъкмо по това го разпознаваме – има способността да се възпроизвежда. Преди да се запитаме какво означава тук да се възпроизвеждаш, казвам именно да се-възпроизвеждаш (тъй като Жакоб винаги казва въз-производство, когато очевидно описва само-възпроизводство: има не-живи, които въз-произвеждат, без да се въз-произвеждат и това сгъване върху себе си, тази авто-афекция е същностна гънка на структурата), бих искал да привлека вашето внимание към един жест, който редовно се появява при Жакоб. Знаете защо той озаглавява книгата си „Логика на живота“ и не логика на живота: причината е, че биологът, за него, не се интересува от живота, от същността на живота като същина, скрита зад феномените, като метафизична и загадъчна гранд дама, която философите лесно извикват. Като говори за живота, а не за живота, ученият се стреми да скъса тъкмо с този метафизически обскурантизъм. С откриването на порядък 4 ние стигаме до това да говорим за живи същества, а не за живот (с. 320-321).

⁶ Така е в ръкописа. [бел. ред. на семинара на Дерида]

Да се признае единството на физикохимичните процеси на молекулярно ниво ще рече, че витализмът е изгубил всякаква функция. Същност, от раждането на термодинамиката оперативната стойност на понятието за живот само се разводнява, а абстрахиращата му сила само намалява. В лабораториите днес вече не разпитваме живота. Вече не се опитваме да открием контурите му. Полагаме усилие единствено да анализираме живите системи, структурата им, функционирането им, историята им. Ала в същото време да се признае целесъобразността на живите системи ще рече, че вече не може да се занимаваме с биология, без да препращаме постоянно към „проекта“ на организмите, към „посоката“, която [117] самото им съществуване дава на структурите и функциите им. Виждаме колко много тази нагласа се различава от редукционизма, който дълго е преобладавал.⁷

И на страница 327 от същата глава:

[Т]ова, което биологията е демонстрирала, е, че не съществува метафизическа същина, която да се крие зад думата живот. Способността да се събират, да се произвеждат структури с нарастваща сложност, дори да се възпроизвеждат, принадлежи на елементите, които съставят материята. От частиците до човека се среща цяла една серия от интегрирания, нива, дисконтинуитети. Ала няма никакво прекъсване нито в състава на обектите, нито в реакциите, които произтичат от тях. Никаква промяна на „същност“.⁸

Не може да не се съгласим с Жакоб, ако и когато атакува един карикатурен метафизически витализъм, който кара Живота да се намесва като абстрактна същина или окултна добродетел, за да ни освободи от необходимостта за научно проучване. Би трябвало внимателно да се види кой учен и кой метафизик някога е правил това. За сметка на това Жакоб не може да се лиши от препращане към същността на живота и го прави постоянно. Не е достатъчно да заместиш живот с живо, за да избегнеш философско-сократическия въпрос: какво прави живота живо? Говорите за живота: значи трябва да знаете или да се опитвате да научите какво разбиране под това, под биването-живо на живота, под жизнеността на живота, иначе казано, живота на живота, разликата между живота и неживото. И дори да имате основание да не искате да правите от живота абстрактна и отделна същина, не може да избегнете импликацията, че живо иска да каже нещо и че има едно биване-живо на живота, една жизненост или един живот, който е самото това, което изучавате. Онова, което модерната наука *може би* е трансформирала, е понятието за

⁷ Jacob, *La logique du vivant*, цит. съч., р. 320-321.

⁸ Пак там, р. 327.

тази същност на живота или за биването-живо, но съвсем не референцията към една същност на живота като такава. И действително, Жакоб я полага и я дефинира доста често – това е лайтмотив на книгата му: едно живо живо се разпознава по способността му да се възпроизвежда. Като по случайност, същностната дефиниция, която [118] дава на жизнеността, на това, което прави от едно съществуващо (жива система или индивид) нещо живо, е буквално дефиницията, която дава най-големият метафизик на метафизиците, метафизикът *par excellence*, Хегел, а именно, че живият индивид е жив, доколкото може да се възпроизвежда. В последния раздел на голямата „Логика“, например, в първа глава, Животът, подглава А (няма да реконструирам всички силогизми), Хегел пише: „сетивността и дразнимостта са абстрактни определения; във възпроизвеждането (*in der Reproduktion*) животът е *нещо конкретно* и жизненост (*in der Reproduktion ist das Leben Konkretes und Lebendigkeit*)“.⁹ Сега ще цитирам някои изказвания на Жакоб по тази тема. В пасажа, който прочетох, той казваше, че способността „да се възпроизвеждат, принадлежи на елементите, които съставят материята“, но с това той не е искал да каже, че тези елементи сами образуват система на възпроизводство, възпроизвеждайки се; просто това са елементи, които, налични в една жива система, – която единствено има умението да се възпроизвежда, – се намесват и са интегрирани в нея. Подемам цитата, където веднага след това той наистина добавя:

Никаква промяна на „същност“. Дотам, че анализът на молекулите и на клетъчните организми сега е станал задача за физици. Структурните детайли вече се прецизират чрез кристалография, ултрацентрифугиране, ядрено-магнитен резонанс, флуоресценция и т.н. Това съвсем не означава, че биологията е станала допълнение към физиката, че тя съставлява, така да се каже, неин филиал, отговарящ за комплексността. С всяко ниво на организация се появяват новости, свързани както със свойствата, така и с логиката. Да се възпроизвежда не е по силите на никоя молекула сама по себе си. Тази способност се появява единствено с най-простия от интегроните, заслужаващ да бъде окачествен като жив, тоест клетката. [...] Това, което обединява различните нива на биологична организация, е логиката, присъща на възпроизводството.¹⁰

[119] Първата глава, „Програмата“, говореше за „възпроизводството, вътрешно свойство на всяка жива система“.¹¹ Целта на програмата, онова, което

⁹ Г. В. Ф. Хегел, *Науката логика*, т. 2, прев. Генчо Дончев, София: Европа, 2001, с.237; G. W. F. Hegel, *Wissenschaft der Logik, Werke* t. VI, Frankfurt am Mein: Suhrkamp, 1969, p.479.

¹⁰ Jacob, *La logique du vivant*, цит. съч., р. 327-328.

¹¹ Пак там, р. 25.

Жакоб нарича нейна „посока“, нейн „проект“, със или без кавички (), целта, значи, на програмата, нейната посока или нейният проект, е да се възпроизвежда: „Намерението на една Душа е било заместено с превода на едно съобщение. Живото същество представлява разбира се изпълнението на план, но план, който никакъв ум не е замислил. То се стреми към цел, но никоя воля не я е избирала. Тази цел е да се подготви идентична програма за следващото поколение. Тя е да се възпроизведе.“¹²

В едно живо същество всичко е съчетано с оглед на възпроизводството. За каква съдба могат да мечтаят една бактерия, една амеба, една папрат, ако не да образуват две бактерии, две амеби, няколко папрати? Днес на земята съществуват живи същества само защото други същества са се възпроизвеждали настървено два милиарда години или повече. Да си представим един свят още без обитатели. Мислим, че в него могат да се организират системи, притежаващи някои свойства на живото, като свойството да се реагира на определени стимули, да асимилира, да диша, дори да расте; но не да се възпроизвежда. Ще окачествим ли такива системи като живи? Всяка от тях представлява плод на дълго и мъчително разработване. Всяко раждане конституира уникално събитие, без утре. Всеки път се започва наново. Оставени винаги на милостта на локален катаклизъм, такива организации могат да имат само ефимерно съществуване. Освен това, тяхната структура се оказва веднага строго фиксирана, без възможност за изменение. Ако, обратно, се появи система, способна да се възпроизвежда, дори и зле, дори и бавно, дори на висока цена, тя без съмнение ще е жива. Тя ще се разпростре там, където условията ѝ позволят. Колкото повече се дисеминира, толкова повече се оказва защитена [120] от някаква катастрофа [усукан апотроп и double bind на дисеминацията]. Веднъж след като дългият период на инкубация е завършен, тази организация ще се увековечава чрез повторението на тъждествени събития. Първата стъпка е направена веднъж завинаги. Ала за такава система възпроизводството, което съставлява самата причина за съществуването ѝ, става също нейна цел. Тя е осъдена да се възпроизвежда или да изчезне.¹³

В самата си плеонастична форма това последно изречение потвърждава, че възпроизводството е определено като самата същност, същностното свойство, свойственото на живото, самата жизненост, нейната *ousia* и нейната *aitia*, нейното биване-жива, нейната есенция-екзистенция, движещата и финалната цел, финалното ставане на движещата причина: „за една такава система възпроизводството, което съставлява самата причина за съществуването ѝ, става също нейна цел.“

¹² Пак там, р. 10.

¹³ Пак там, р.12-13.

Когато Жакоб казва, че няма „никаква промяна на „същност“ при преминаването към живото, трябва да четем това с най-голяма предпазливост. Най-напред, защото поставя думата „същност“ в кавички, което имплицира, че говори само за един метафизико-виталистки, есенциалистки или карикатурен код, който цитира отдалеч за контраст (което не означава, че е нямало исторически примери за такъв витализъм, а че не е достатъчно да нападаш карикатури, за да решиш един проблем). После, „никаква промяна на „същност““ трябва да се чете с предпазливост, защото всичко, което Жакоб показва, е, че има промяна на същност, че има същност на живото. Разбира се, същността тук не е субстанция, скрита зад феномените или представяна от онази Душа, която Жакоб споменава понякога, като я пише с главна буква, но тя бележи добре онова, което Жакоб нарича „вътрешно свойство“ на живото, което е само-въз-производството, способността да се въз-произвеждаш. Това, че тази способност или това свойство не са скрита добродетел, а логика на интегрирането на предходни структури (интегрирането или интегронът е, бих казал, главното оперативно понятие на целия този дискурс, като всяка организация или структура на ред се появяват по дисконтинуален начин само за да интегрират предходната, което подрежда заедно с това „реалната“ история на „създанията и вещите“, както казва Жакоб, на живото и не-живото, но [121] също историята на науките, които също биха процедирали чрез последователно интегриране и включване [*emboîtement*]). Понятието за интегрон дава името си на заключението на книгата, докато понятието за програма озаглавяваше въведението. Конструкцията на книгата на Жакоб е много интересна и много рефлексивна, тя предоставя на рефлексията ни цялото си съдържание и цялата ориентация на съдържанието. Въведение, преди първата част: програмата (едновременно генетичното понятие за програма и програмата на книгата), после петте глави, описващи структурите на порядък 1, 2, 3 и 4, плюс актуалното състояние, откъм което всичко е поставено в перспектива, накрая заключението, където интегронът описва интегрирането като закон на реалния процес и като епистемологически закон или закон на историята на биологическата наука, което прави разбираеми различните фази на биогенетичното откритие или познание, като цялата тази логика е изключително диалектическа и хегелианска, което не бива да бърза да трансформираме в съмнение), затварям скобата, това, че вътрешното свойство на живото (способността да се възпроизвежда) не е скрита добродетел, а логика на интегрирането не пречи задължително да го мислим като същност: не само *ousia* (начин на бъдене, на бъдене такова, каквина), не само същността като каузалност

(*aitia*: движеща и финална, както самият Жакоб казва: възпроизводството, което съставлява самата причина за съществуването, става също негова цел), но също същност като *energeia*: редовно Жакоб прибегва до енергетични принципи, за да обясни възпроизводството (свободна енергия, обвързана енергия, енергия на свързката, тенденция към свързване и „намаляване на свободната енергия“¹⁴, което съвсем скоро ще отнесем към онова, което Фройд казва за свободната и обвързана енергия в „Отвъд...“ [„Отвъд принципа на удоволствието“]). Другояче казано, не само Жакоб не къса чисто и просто с философския дискурс за същността, но със същността на живота като тенденция и годност за възпроизводство той преоткрива, бих казал, не само същността, но същностността на същността, произхода и целта на същността като динамика и енергия на бъденето, онова, което дава потенциата и акта на бъденето, максимумът бъдене, и осигурява – отвътре, в това е същността на същността, а именно да има своя принцип на бъдене в себе си, а не в акцидент, дошъл отвън – осигурява отвътре [122] собственото си производство, тоест своето въз-производство. От тази гледна точка не само е трудно да се каже, че за Жакоб няма същност на живота, а напротив, изглежда, че казва, традиционно, че животът е същността, способността да се произвеждаш-възпроизвеждаш отвътре (вътрешно свойство), че в този смисъл той е по-същностен от не-живото, което интегрира в себе си, в своето биване жив. Ако животът нямаше същност, това би било по-скоро защото той е самата същностност на същността, бивайки повече от същност от останалото. И това повече е важно, както преди малко беше стойността на максимума. То присъединява тази теория към един доста класически дискурс за същността, онзи, който съгласува при Аристотел *dynamis* с *energeia* (през действащата и целевата причина) или онзи на спинозисткия *conatus*, или онзи на лайбницианския *appetitus*; очевидно това е и хегелианският дискурс, доколкото той артикулира цялата логика на същността върху стойността на живота (природен живот и живот на духа), която логика изглежда най-близка тук. И най-вече икономическото измерение на тази енергетика (препратката към максимум и към минимум) ще съгласува теорията на Жакоб с тази на Ницше, доколкото той асоциира възпроизводството със селекцията. Жакоб неспирно демонстрира как логиката на живота тъкмо като логика на възпроизводството е със самото това селективна, логика на селективността.

¹⁴ Пак там, р. 322 и следв.

Самата идея за селекция [пише той (р. 313)]се съдържа в природата на живите същества, във факта, че съществуват единствено в степенята, в която се възпроизвеждат. Всеки нов индивид, който чрез играта на мутацията, на прекомбинирането и на прибавянето се оказва носител на нова програма, е веднага поставен на изпитанието на възпроизводството. Не може ли да се възпроизвежда, този организъм ще изчезне. Способен ли е да се възпроизвежда по-добре и по-бързо от своите сродници, колкото и минимално да е, това предимство веднага ще облагодетелства размножаването му и със самото това разпространението на тази особена програма. В крайна сметка, ако нуклеиновият текст изглежда моделиран от средата, ако уроците на миналия опит накрая бъдат вписани в него, това е през дългото отклонение на успеха във възпроизводството. Само че се възпроизвежда само онова, което съществува. Селекцията се задейства, но не между възможните, а между съществуващите.¹⁵

[123] Това, че няма възпроизводство без селекция, нито селекция без възпроизводство не означава, че тези две „сили“ си сътрудничат мирно, напротив. Тяхното отношение може да бъде единствено отношение на напрежение и на противоречие с ефекти на компромис. Отклонението [écart] на една мутация може да се възпроизведе – да не остане уникално и следователно ефимерно – само доколкото се ограничава и се поддава на определени условия на възпроизводство, на възпроизводимост. Едно абсолютно отклонение – една абсолютна чудовищност – не се отнася достатъчно дори към себе си, за да се възпроизведе, за да се раздали и да се наподобява в друг свой екземпляр. Отношението със себе си на само-възпроизводството е общата форма на онова, което ще ограничи отклонението или мутанта, като същевременно му даде шанса на възпроизводството. Откъдето и една стратегия и неспирни компромиси в логиката на живото, доколкото тя се стреми да интегрира новостта на програми, която трябва да е достатъчно нова, достатъчно дисеминираща, за да осигури максимума разпростиране и възпроизводство, но и достатъчно репетитивна и близо до себе си, за да не бъде дисеминацията чиста дисеминация, тоест, загуба без връщане в уникалното. По-късно ще преоткрием тази икономия на дисеминацията по отношение на вируса. За момента, аз съм съсредоточен над разкриването на отношението, което поддържа дискурса на генетика, на модерния учен биолог, с философската традиция: дълг и неразпознатата зависимост, отрицание, опростяване, карикатура, подчинение на ограниченията на един код, на една програма, тъкмо на една изчислителна машина, от която той се смята освободен, докато възпроизвежда нейните функционираня, и т.н. Като

¹⁵ Пак там, р. 313.

препратих набързо към Аристотел, Лайбниц, Спиноза, Хегел, Ницше, натрупвайки имената им, не исках да смесвам всички тези системи и да създам от тях една объркана амалгама, а да отбележа много бързо, че дискурсът на модерната генетика не е така скъсал с тези класически философеми, както изглежда или както той настоява. И че фактът на това, че не изяснява отношението си с тях, не се оправдава, рискува, обратно, да ни направи слепи за повторението на един много мощен код, сам ефект някак на логиката на живото. Друг пример, който може да се вземе, настана от този за същността, е примерът за истината.¹⁶ В едно от своите изказвания, достатъчно [124] близки до слогана на теоретичната реклама от шейсетте години (истина е, че те са по-малко при Жакоб, отколкото при Моно и че последният е едновременно по-недискретен и по-изостанал от тази гледна точка), в един от своите слогани, значи, Жакоб пише, все така под надслова на програмата, че биологията „не търси вече истината. Тя конструира своята истина“: „Както и другите науки за природата, днес биологията е изгубила голям брой от илюзиите си. Тя не търси вече истината. Тя конструира своята истина.“¹⁷ С което се подсказва, че 1) като не търсиш вече Истината, ти си бракувал стойността ѝ и си направил подозрителни всички онези, които по-рано са вярвали, че Истината е била хипостазата, след която тичаш и пред която коленичиш. Само че разпознаем ли тази карикатура като удобство, онова, което прочетохме по отношение на същността що се отнася до историята на интегрона и т.н., е достатъчно да ни убеди, че биологията все още търси истината – на живота и като живот, като жизненост в самовъзпроизводството. Що се отнася до формулата „тя конструира своята истина“, тя подсказва, че 2) истината се апроприира, което не е нещо ново, и че тя е специфична, в модела си, за всяко поле. Само че никога не сме се съмнявали толкова в тази специфичност, колкото след като сме прочели и дори съгласили с Жакоб, който настоява на необходимото и интегриращо сътрудничество на биологията с другите науки за природата (първо), на факта, че, цитирам, „обратно на онова, което хората често си представят, биологията не е единна наука. Разнородността на обектите, разнообразието на интереси, многообразието от техники, всичко това допринася за умножаването на дисциплините.“¹⁸ Разбира се, би могло да се отговори, че призивът към физико-химическите науки (както видяхме, необходим) не е задължително в противоречие със специфичността на

¹⁶ В полето отдясно на този параграф е добавена думата “Jesuits”.

¹⁷ Jacob, *La logique du vivant*, цит. съч., р. 24.

¹⁸ Пак там, р. 14.

биологията; и Жакоб припомня в тази връзка, че „това съвсем не означава, че биологията е станала допълнение към физиката, че тя съставлява, така да се каже, неин филиал, отговарящ за комплексността.“¹⁹ И действително, стойността на комплексността не е единственото, което отличава биологията от физиката: тук се намесва една нова структура на полето на обективност. Но (второ) дори и в това, което Жакоб [125] все още нарича науки за природата (когато казва: „както и другите науки за природата, днес биологията е изгубила голям брой от илюзиите си. Тя не търси вече истината. Тя конструира своята истина.“), значи дори и в това, което Жакоб все още нарича науки за природата, сред които той все още поставя биологията, последната да има специфичност и *своя* истина, питаме се как, веднъж след като сме разпознали текста, програмата, информацията, завода и т.н., като конкретни модели на логиката на живото, как следователно може още да противопоставяме науката за природата на – на какво? науката за културата, за обществото, за човека, за духа? Ако има някъде еднородност (диференцирано, но от същия тип) между тези продукти на живото наречено човек (текстовете в тесен смисъл, компютрите, програмите и т.н.) и функционирането на генетичното възпроизводство, опозицията между науки за природата и други науки губи уместността и строгостта си и се питаме дали биологията може още да настоява, че конструира истината си, истина на своето специфично поле.

В началото казах, че искам да положа в организирано отношение логиката на възпроизводството и въпроса за модела (за текстовия модел, който не е просто модел сред останалите и който, струва ми се, задължава да се преосмисли цялата логика на моделите). Това ще ни накара – но може би не днес – да намесим още веднъж онова, което другаде нарекох графика на допълнението [*supplément*].²⁰ Допълнението, думата „допълнение“ не е наложена от мен на Жакоб, той се връща към нея няколко пъти в книгата си, и неслучайно, за да определи придобиването в курса на възпроизводство на нови генетични програми и нови програмиращи способности, а сред тях, също не по случайност, макар че случайността е в програмата, на сексуалността и смъртта. В историята на генетичните програми и на възпроизводството сексуалността и смъртта са дошли неочаквано, случили са се, тоест са пристигнали, добавили са се по непредвидим начин, обратно на това, което

¹⁹ Пак там, р. 328.

²⁰ Виж Ж. Дерида, *За граматологията*, прев. Ж. Дамянова, София: ЛИК, 2001, с. 215 и следв. [Френската дума *supplément* може да означава „допълнение“ и „заместител“. Тук е използвано „допълнение“ с оглед на контекста. – бел. прев.]

сме склонни спонтанно да вярваме. Забележете, че Фройд в „Отвъд принципа на удоволствието“ припомня същия факт и ние трябва да го четем от тази гледна точка. Другояче казано, може да мислим, че същността на живото, възпроизводимостта му, неговата структура [126] на само-възпроизводство не имплицира по необходимост сексуалността, нито пък смъртта. Как сексуалността и смъртта им се случват? Как тези акциденти, тези придатъци са интегрирани в същността на определени живи като вътрешни свойства, как тези допълнения стават същностни функции? Ще подходим към този въпрос следващия път. Днес, за да заключим, искам само предварително да отбележа *две неща*:

1) Че Жакоб действително обозначава сексуалността и смъртта като допълнения, като акциденти, излишни добавки. Той пише, например:

Ала двете най-важни открития са полът и смъртта. Сексуалността изглежда се случва твърде рано в еволюцията. Тя представлява най-напред вид добавка към възпроизводството, един излишък: нищо не задължава една бактерия да упражнява сексуалността, за да се размножава. Необходимостта да се прибегне до пола, за да се възпроизвежда, е онова, което трансформира радикално генетичната система и възможностите за вариация. От момента, в който сексуалността е задължителна, всяка генетична програма се формира вече не чрез точно копие на една единствена програма, а чрез преподреждане на две различни програми.²¹

Другояче казано, ако се сведе до минималната ѝ дефиниция, сексуалност тук се нарича не преминаването от едното към двете, едното, дялящо се на две (което прави и бактерията, възпроизвеждаща се без сексуалност, като се дели и копира сама себе си), а преминаването от копието на едно от две към копието на две от едно (ще видите по-късно ролята, която играе това понятие за копие при свързването на текста и живота). Това число в повече [*surnombre*], това излишество [*surnumération*] има същностно отношение към сексуализирането на само-възпроизводството. И тъкмо във връзка с него Жакоб говори за това „в повече“ двадесетина страници по-рано. Чета (това е в главата „Копието и грешката“):

*Но прекомбинирането единствено преподрежда генетичните програми в популацията. То не ги увеличава. При все това съществуват определени генетични елементи, които се предават от клетка на клетка и [127] просто се добавят към наличния генетичен материал. Тези елементи съставят хромозоми в повече [*chromosomes surnuméraires*]. Инструкциите, които съдържат, не са необходими, нито за нарастването, нито за*

²¹ Пак там, р. 330.

възпроизводството. Ала това допълнение на генетичния текст позволява на клетката да придобие нови структури и да задейства нови функции. Тъкмо елемент от този род, например, детерминира сексуалната диференциация при някои видове бактерии. Освен това, тъй като не е необходима, нуклеотидната секвенция, съдържаща се в такива елементи в повече [surnuméraires] не е подчинена на ограниченията за стабилност, които селекцията налага на бактерийната хромозома. За клетката тези елементи конституират безплатно допълнение, един вид резерв на нуклеинов текст, на който е дадена цялата свобода да варира в течение на поколения.²²

Жакоб припомня, че неправилно се е мислело, че между сексуалното възпроизводство и наследствеността има необходима връзка. Бактериите например се възпроизвеждат без сексуално отношение, чрез просто делене на себе си, с огромна скорост, от два милиарда години, тъждествени на себе си. Единствената ѝ цел [на бактерията], единственият ѝ план или проект, казва Жакоб, е: да произведе две бактерии. И това се прави с необикновена вярност и виртуозност. Но не по безгрешен начин. Има грешки, които винаги могат да се интерпретират като грешки на транскрипциите или превода, които след това вярно са прекопирани, до безкрай.

Има мутация [казва Жакоб], когато се изменя смисъла на текста, когато се модифицира нуклеотидната секвенция, чрез което се предписва протеинова секвенция, а следователно структура, изпълняваща функция. Мутациите са резултат от грешки, подобни [аз подчертавам] на онези, които въвеждат в текст един копист или печатар. Като един текст [аз подчертавам] нуклеотидното съобщение може да бъде модифицирано от промяната на един знак с друг, от изтриването или прибавянето на един или няколко знака, от транспозицията на знаци от едно изречение към друго, от инверсията на група от знаци, накратко, от всяко събитие, което разбърква предустановения ред.²³

[128] Тези мутации, които са най-често качествени, трансформират реда на генетичния текст, те не го усилват, те го пренареждат, без да го обогатят. Примерно, един и същи сегмент може да бъде копиран повторно два пъти при възпроизводството на една хромозома: грешка, подобна, казва Жакоб, на тези на един типограф, който поставя два пъти същата дума или същия ред. Но има и друго. „Някои бактерии, казва Жакоб, имат и друго средство да се сдобият с допълнение на генетичната програма.“²⁴ Действително, тъй като те не комуникират помежду си,

²² Пак там, р. 312.

²³ Пак там, р. 309.

²⁴ Пак там, р. 311.

предпазвани от стена, те задействат преноси на генетичен материал било чрез посредничеството на вирус, било чрез процеси, аналогични на тези на сексуалността при така наречените висши организми. Нека споменем мимоходом, че това позволява да се забележи функционална аналогия между вируса и сексуалността. Аналогичното на сексуалната операция в този случай, Жакоб не го описва дълго, е например, че даден сегмент от хромозомата, дошъл от друг индивид, може да замести хомологичен сегмент при даден индивид. Тогава очевидно вече става дума за сексуалност, тъй като двата индивида си сътрудничат при образуването на трети, но това още не е „истинската“ сексуалност, понеже става дума за предаване на хомологичен сегмент от хромозомата и т.н. Но това вече прави подозрително какво се мисли строго като сексуалност или а-сексуалност. Когато Жакоб казва „истинска“ (както всеки път, когато някой казва „истинска“), може да заподозрем, че строгостта на определението и на критерия липсва. Жакоб пише например:

Благодарение на прекомбинирането елементите на генетичния текст, гените, произлезли от различни индивиди, могат да се препоредят в нови комбинации, които понякога предлагат предимства за възпроизводството. Дори и сексуалността да не е наистина модус на възпроизводство за бактериите, които се размножават обикновено чрез деление, тя все пак позволява не по-малко разбъркването на различни генетични програми, съществуващи във вида, и оттук дори появата на нови генетични типове.²⁵

[129] Въпросът за „наистина“ не е прост: той няма чак да застраши статистическото ни знание по отношение на честотата или вероятността на сексуализирано възпроизводство при бактериите, доколкото това сексуализирано възпроизводство предполага преминаването на нещо между два индивида, което може действително рядко да се получи. Но въпросът за „наистина“ може да обезпокои определянето като а-сексуално на възпроизводството чрез деление във вътрешността на един и същи индивид, който се отнася към себе си, за да се раздели и да произведе копие, така че допълнителността се намесва може би още тук, с тази само-възпроизводителна само-афекция на най-затворената бактерия. Ако свържем сексуалността с допълнителността в повече [*supplémentarité surnuméraire*], както го прави Жакоб в следващия пасаж, къде ще е началото на всичко това? Това е въпросът, който ще ни държи следващия път – както по отношение на сексуалната допълнителност, така и по отношение на леталната или смъртоносна

²⁵ Пак там, р. 312.

допълнителност. Ето, както обявих, няколко появи на думата – най-малкото – допълнителност в повече [*supplément surnuméraire*], тези редове са веднага след това, което прочетох току що. (Прочети „Логика на живото“, с. 312-313):

*Но прекомбинирането единствено преподрежда генетичните програми в популацията. То не ги увеличава. При все това съществуват определени генетични елементи, които се предават от клетка на клетка и просто се добавят към наличния генетичен материал. Тези елементи съставят хромозоми в повече [*chromosomes surnuméraires*]. Инструкциите, които съдържат, не са необходими, нито за нарастването, нито за възпроизводството. Ала това допълнение на генетичния текст позволява на клетката да придобие нови структури и да задейства нови функции. Тъкмо елемент от този род, например, детерминира сексуалната диференциация при някои видове бактерии. Освен това, тъй като не е необходима, нуклеотидната секвенция, съдържаща се в такива елементи в повече [*surnuméraires*] не е подчинена на ограниченията за стабилост, които селекцията налага на бактерийната хромозома. За клетката тези елементи конституират безплатно допълнение, един вид резерв на нуклеинов текст, на който е дадена цялата свобода да варира в течение на поколения.*

Върху самата природа на генетичния текст почиват тези две [130] привидно противопоставени свойства на живите същества, стабилността и вариативността. Ако вземем индивида, бактерийната клетка, виждаме да се копира с крайна строгост, буквално, програмата, където се съхраняват не само най-детайлните планове на всяка молекулярна архитектура, а и средствата тези планове да се придвижат към изпълнение и да се координира активността на структурите. Ако вземем, обратно, популация на бактерии или дори съвкупност от един вид, тогава нуклеотидният текст се явява като вечно дезорганизиран от грешките на копието, разместванията при прекомбинирането, добавянията, пропуските. В крайна сметка, текстът се оказва винаги поправен. Но това става не чрез мистерията на някаква воля, опитваща се да наложи своите намерения, нито чрез преправянето на секвенциите, ръководено от средата: нуклеотидното съобщение не приема уроците на опита. Поправянето на съобщението произтича автоматично от една селекция, която се извършва не върху самия генетичен текст, а върху целите организми или по-скоро върху популациите, за да се елиминира оттам всяка нерегулярност. Самата идея за селекция се съдържа в природата на живите същества, във факта, че съществуват единствено в степенята, в която се възпроизвеждат. Всеки нов индивид, който чрез играта на мутацията, на прекомбинирането и на прибавянето се оказва носител на нова програма, е веднага поставен на изпитанието на възпроизводството. Не може ли да се възпроизвежда, този организъм ще изчезне. Способен ли е

да се възпроизвежда по-добре и по-бързо от своите сродници, колкото и минимално да е, това предимство веднага ще облагодетелства размножаването му и със самото това разпространението на тази особена програма. В крайна сметка, ако нуклеиновият текст изглежда моделиран от средата, ако уроците на миналия опит накрая бъдат вписани в него, това е през дългото отклонение на успеха във възпроизводството. Само че се възпроизвежда само онова, което съществува. Селекцията се задейства, но не между възможните, а между съществуващите.²⁶

Текстуалност, допълнителност, възпроизводство и селекция – ето местата на понятийната верига, на същата понятийна верига, която трябва още да анализираме и отместваме.

2) Вторият пункт, който исках просто да разкрия, преди да завърша, ни отвежда отсам сексуалното допълнение, на [131] възпроизводството, което Жакоб определя като сексуирано. Ако се върнем не просто към бактерията в най-простото, най-асексуирано функциониране на нейното възпроизводство, ако се върнем към клетката и в нея към всяка химична субстанция, може да кажем, че всеки химичен вид *е възпроизвеждан* от едно поколение към друго точно тъждествен на себе си. „Но, уточнява Жакоб, не всеки вид образува копия на себе си. Една белтъчина не се ражда от една тъждествена белтъчина. Белтъчините не *се* възпроизвеждат.“²⁷ Те зависят по отношение на организацията и възпроизводството си от нещо различно, което само се възпроизвежда, спонтанно, произвеждайки копие на себе си, тоест дезоксирибонуклеиновата киселина. Тя е единственият елемент в клетката, който може да се възпроизвежда, като произвежда „копия“, казва Жакоб, на себе си. Това се дължи – тази способност да произвеждаш копия на себе си – на факта, че тази киселина е образувана от две вериги, всяка двойна (захар и фосфат) и през тази двойственост, която позволява вътрешното удвояване, първата текстуализация се произвежда като възпроизводителност. Какво отношение поддържа тази двойственост с допълнителността, за която говорихме? Тук Жакоб не говори за допълнителност, очевидно не става дума нито за смърт, нито за сексуалност. И така, точно от това място така примитивно, монотонно и архаично, ще подемем следващия път всички тези въпроси, в частност този за текстуалния модел.

Превод от френски: Дарин Тенев

²⁶ Пак там, р. 312-312.

²⁷ Пак там, р. 293. Дерида подчертава.